

TÜRKİYE'DE TARIM POLİTİKALARI VE VERGİLENDİRİLMESİ-1

Burcu Durak

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Arş. Gör.
bdurak@cu.edu.tr

Neslihan Coşkun Karadağ

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Doç. Dr.
ncoskun@cu.edu.tr

Özet

Türkiye bulunduğu coğrafi konum açısından tarıma elverişli bir ülkedir. Bu bakımdan beklenti tarım alanında dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer alması ve bunun ekonomik büyüklüklere yansımaları şeklindedir. Oysa genel değerlendirmelerde; Türkiye bazı ürün türlerinde dünya sıralamasında yerini alsa da ekonomik göstergeler açısından aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Türkiye para ve maliye politikası araçlarını kullanarak tarımsal faaliyetleri desteklemiştir. Değişik dönemler itibariyle izlediği politikalar; vergi teşvikleri, kredi destekleri, doğrudan gelir desteği vb. şeklinde olmuştur. Bu makalede 1960 döneminden günümüze kadar geçen süreçte Türkiye'nin tarımsal alanda bulunduğu durumu değerlendirmek amacıyla tarıma yönelik uyguladığı politikalar hakkında bilgi verilmiş, zirai kazançların vergilendirilmesi detaylı bir şekilde izah edilmiştir. Neticede, izlenen politikaların amacına ulaşmada yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır

Anahtar Kelimeler: Tarım Politikaları, Zirai Kazançlar, Vergilendirme

Alan Tanımı: Vergi (Maliye)

AGRICULTURAL POLICY AND TAXATION IN TURKEY-1

Abstract

Turkey is a convenient country for its geographical location. In this respect, the expectation is that Turkey is among the few countries of the world in the field of agriculture and this is a reflection on the economic magnitudes. Although Turkey is ranked in the world rankings in some product types, it is not possible to say the same in terms of economic indicators, in general evaluations. Turkey has supported agricultural activities using instruments of monetary and fiscal policy. The policies followed by different periods; Tax incentives, credit support, direct income support, etc. In this article, information about the policies that Turkey has applied for agriculture in order to evaluate the situation in agriculture is explained. Taxation of agricultural earnings is explained in detail. As a result, the policies pursued were ineffective in reaching the goal.

Keywords: *Agricultural Policies, Agricultural Gains, Taxation*

Jel Code: Q18, Q19, H2

1.GİRİŞ

Osmanlı döneminden 1960'lı yıllara kadar geçen süre zarfında ekonomisi tarımsal üretime bağlı olan Türkiye'nin ekonomik görünümü 1960'lı yıllardan sonra uygulanan yanlış politikalar sonucunda değişmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra aşar vergisinin kaldırılması ile başlayan ve 1960'lı yıllara kadar devam eden tarımı ve çiftçiyi desteklemeye yönelik politikalar 1960'lı yıllardan sonra tersine dönmüştür. Makalemizin birinci bölümü olan Türkiye'de Tarım Politikaları ve Vergilendirilmesi 1 başlıklı ilk kısmında Osmanlı Döneminde, Cumhuriyet Döneminde ve Demokrat Parti döneminde uygulanan tarım politikalarına değinilecektir.

2.TÜRKİYE'DE TARIM VE TARIM POLİTİKALARI

2.1.Cumhuriyet Öncesi Dönem

Toprak ve tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nda halkın yaklaşık olarak %80'i tarımla uğraşmaktaydı bu yüzden halkın, ordunun ihtiyaçları ile devletin gelirleri tarımsal üretime bağlılık göstermektir. Osmanlı Devletinde temel gelir kaynağını oluşturan tarımdan, çeşitli vergiler toplanmıştır.

Öşür ve Salariye vergileri Hububattan tahsil edilen, Nüzül ve Sürsat vergileri ise ordunun sefer sırasında ihtiyacını karşılamak üzere çiftçilerden alınan vergi türlerinden bazılarını oluşturmaktadır (Yavuz, 2005:45).

Osmanlı Devletinde toprak 3 ana bölüme ayrılmıştır. Bunlar; vakıf arazi, miri arazi ve mülk arazidir. Vakıf arazi, Geliri sosyal hizmetlere ait olan ve tasarruf hakkı vakıflara verilen bu arazilerinin satılması ve başka amaçlar için kullanılması yasaklanmıştır. Toprak mülkiyet şekillerinin bir diğeri ise miri arazilerdir. Bu arazilerin Mülkiyeti devlete ait olmakla birlikte kullanma hakkı komutanlara verilmiştir. Osmanlı toprağının büyük bölümü bu arazilerden oluşmaktadır. Miri araziler gelirlerine göre Has, Zeamet ve Tımar olmak üzere çeşitli gruplara ayrılmıştır (Yavuz, 2005:45). Has, yıllık geliri 100.000 akçeden fazla olan dirliklerdir. Yıllık geliri 20.000-100.000 akçe arasında değişen topraklar Zeamet olarak adlandırılırken yıllık geliri 20.000 akçeye kadar olan topraklar ise Tımar olarak ifade edilmiştir (Varcan, 1993:29-30). Osmanlı Devletinin ekonomik yapısının temeli tarım üzerine kuruluydu. Tımar sistemi ise tarım ekonominin yani Osmanlı ekonomisinin temel yapı taşıydı (Güneş ve Aydemir, 2005:76). Toprak mülkiyet şekillerinin bir diğeri oluşturan mülk arazileri 1858 de kabul edilen Arazi Kanunu ile kullanım hakkı ve mülkiyeti bireylere tahsis edilen arazilerdir (Giray, 2010:86). Mülk arazi rejiminde topraklar kendi içinde öşür topraklar ve haraç topraklar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Öşürü fethedilmeden öncede Müslümanlar'ın elinde olan arazidir ve bu topraklardan öşür vergisi (aşar vergisi) alındığından bu topraklara öşür topraklar denmiştir. Gayrimüslimlerin elinde olan topraklardan haraç vergisi alındığı için bu topraklara haraç topraklar denilmiştir (Yavuz, 2005:45).

Arapçada onda bir anlamına gelen öşür vergisi, ürünlerden tam öşür veya yarı öşür olarak alınmaktaydı. Yağmur ya da dere suları ile yani doğal sularla sulanan topraklar olan arazi-i nehriye'nin ürünlerinden onda bir oranında alınırken, makine ve benzeri araçlarla yani yapay bir biçimde sulanan topraklar olan arazi-i şemsiye'nin ürünlerinden yirmide bir oranında alınmaktaydı. Şer'i bir vergi olan ve Osmanlıda en önemli gelir kaynağı olarak görülen aşar, miri arazi rejiminin bir neticesidir (Varcan, 1993:32).

Ekonomisi tarıma bağıllık arz eden Osmanlı Devletinde gelirlerin çoğunluğu tarım sektöründen temin edilen vergilerle sağlanmıştır. İlk bütçesi 1863 yılında yayınlanan Osmanlı devletinde bütçenin gelir kaynaklarına baktığımızda yaklaşık olarak % 70'nin tarım sektöründen geldiğini söyleyebiliriz. (Erdoğan, 1970:229-230).

Devletin mali yönden bunalıma girdiği dönemlerde aşar vergisinin oranı %15'e kadar yükselmiştir. %10 olarak belirlenen aşar vergisi oranı, 1883 yılında ulaşım-haberleşme ve eğitim-öğretim yatırımlarına kaynak sağlamak amacı ile %11.5'e, 1896-1897 yılı bütçe açığını finanse etmek için %12'e çıkarılmış ve 1900 yılında %12.6 olacak şekilde ek vergiler ilave edilmiştir. Bu dönemde, kırsal kesimin milli gelirden aldığı pay %50'nin altında olmasına rağmen üzerine binen vergi yükü %87'dir (Gökbunar ve Bursalıoğlu, 2012:75).

Aşağıdaki Osmanlı Devletinin bütçe gelir kaynaklarını gösteren tabloya baktığımızda en yüksek gelir kaynağı aşar vergisidir. 1863-1864 yılları arasında gelir kaynaklarının %27,4'ünü oluştururken 1911 yılına geldiğimizde %25'ini oluşturmuştur.

Tablo1: Bütçelerin Gelir Kaynakları

	Yıllar				
	863	874	893	902	911
	864	875	894		
Aşar	7,4	0,0	2,2	2,3	5,0
Arazi Vergisi	0,0	8,0	3,5	0,8	0,0
Ağnam (Hayvan vergisi)	,6	,0	0,0	1,0	,0
Bedel(Askerlik hizmeti karşılığı)	,0	,4	,6	,8	,5
Temettü			,7	,2	,5
Çeşitli Resimler			,3	,8	,0
Gümrük	6,4	,0	1,0	2,5	5,0

Dolaylı vergiler	5,6	7,3	5,0	5,2	9,2
Çeşitli gelirler	0,0	3,3	8,7	7,4	2,8
Toplam	00,0	00,0	00,0	00,0	00,0

Kaynak: Erdoğan, 1970:230

2.2.Cumhuriyet Dönemi

2.2.1. 1950 Yılına Kadar Olan Dönemde Uygulanan Tarım Politikaları

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ekonomi ve tarım politikalarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, yaklaşık olarak 13 milyon nüfusa sahip bu nüfusun yüzde 84'ü tarım kesiminden oluşan ve GSMH'sinin yaklaşık yüzde 48'ini tarım sektörünün oluşturduğu bir tarım ülkesi konumundaydı (Şener, 2004:73). Cumhuriyet döneminde hiçbir mali destek almadan kalkınmaya çalışan ülkemiz, tarım sektörünü kalkınmayı sağlamada öncü bir sektör olarak görmesinin yanında öz tüketimi sağlamayı amaçlamıştır (Akman, 2006:48).

Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanacak tarım politikalarının belirleyicisi İktisat kongresi ve 1929 buhranıdır. 1929 dünya buhranı bütün dünyada devletçi politikalar yaşanmasına yol açmış, devletin müdahalelerinde artışlar yaşanmış ve tarımdan sanayiye geçiş hareketleri güç kazanmıştır (Şener, 2004:74).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ülkenin bozuk olan ekonomik yapısını düzeltmek için yola çıkmış ve toprak sistemini değiştirme, tarım sektörünü kamulaştırma, aşar vergisini kaldırma gibi uygulamalara girişmiştir (İçöz, 2009:26). Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan uygulamalar konusunda öncelikli olan aşardı. Aşar vergisi çiftçinin beline kambur bir vergiydi bu yüzden, İzmir İktisat Kongresinde oy birliğiyle, devlet bütçesinde önemli bir yeri olan, aşar vergisinin kaldırılmasına karar verilmiş ve 17 Şubat 1925 tarihinde de 552 sayılı kanunla kaldırılmıştır (İnci, 2009:116). Ayrıca 1926 yılında Medeni Kanunun kabulü ile çiftçilere toprak mülkiyeti hakkı resmen tanınmış ve özel mülkiyete dayalı tarım düzenlemesi yapılmıştır (Aracı, 2010: 24).

Kaldırılmadan bir yıl önce 1924 yılı bütçesine baktığımızda bütçenin %27,5 i köy vergilerinden oluşmakta bu köy vergileri içinde aşarın oranı ise %21,38 (27.5

milyon) tür (Kaya ve durgun, 2009, 241). Bütçenin yaklaşık olarak dörtte birinden daha fazlasını oluşturan aşar vergisinin bu önemli katkısına rağmen kaldırılmasının altında yatan temel neden verginin köylü ve tarım ürünleri üzerinde yarattığı aşırı yükü azaltmak ve tahsil edilmesi sırasında yaşanan olumsuzlukları engellemektir (Akman, 2006:48).

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, aşar vergisinin kaldırılması konusundaki düşüncelerini 1924 yılı meclis açılış konuşmasında şu sözleri ile ifade etmiştir. “Ülkenin başında, ortaçağın en insafsız belası olarak hala musallat duran Aşar’ın kaldırılmasını yüce meclise önerebilecek bir ekonomik seviyeye Cumhuriyet İdaresi’nin bir senede ulaşmış olması cidden memnuniyet vericidir” (01.11.1924 TBMM Açılış Konuşması).

Tablo2: 1920-1930 Bütçe Gelir ve Giderleri

ıllar	Bütçe Gelirleri	Bütçe Giderleri	Fark	Gerçekleşen Bütçe Dengesi
920	46.839. 868	63.018. 354	- 16.178.486	-
924	129.21 4.610	140.433 .369	- 11.218.759	6
925	153.04 6.854	183.932 .767	- 30.885.913	-31
926	190.15 8.854	190.103 .544	55.310	8
927	194.58 0.554	194.454 .619	125.935	3
928	207.17 3.190	207.169 .388	3.802	21
929	220.54 6.000	220.408 .481	137.519	11
930	222.64 6.523	222.732 .000	-85.477	7

Kaynak: Gökbunar ve Bursalıoğlu, 2012:81

Tablo 2' ye baktığımızda gelirlerin önemli bir kısmını oluşturan aşar vergisinin kaldırıldığı yıl bütçe açıkları tahmin edilenin üzerinde gerçekleşmiştir. 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması ile bütçe 31 milyon lira açık vermiştir. Çeşitli vergilerin yürürlüğe konması ya da mevcut vergilerin oranlarında artışa gidilmesi ile birlikte 1926 yılında bütçe 8 milyon lira fazla vermiştir. Aşarın kaldırılması ile kamu gelirlerinde oluşan açığı kapatmak amacı ile ağnam ve yol vergisine zam yapılmış, 1926 yılında Muamele vergisi (Umumi İstihlak vergisi ile Eğlence ve Hususi İstihlak Vergisi) yürürlüğe konmuştur. Sahip olduğu karmaşık yapı nedeniyle başarısız bir vergi olarak ifade edilen Temettü vergisi kaldırılarak yerine Kazanç vergisi getirilmiştir (Gökbunar ve Bursalıoğlu, 2012:82-83).

Cumhuriyet dönemi tarım politikalarının diğer belirleyicisi olan ve tüm dünyayı olumsuz yönde etkileyen 1929 buhranı, özellikle ekonomileri tarıma dayanan ülkeleri daha derinden etkilemiştir. Ekonomisi tarıma dayalı olan Türkiye'de bu buhrandan olumsuz etkilenmiştir. Dünya pazarlarında tarım ürünlerinin fiyatlarında görülen düşmeler Türkiye'nin ihracatının azalmasına yol açmış ve buna benzin fiyatlarının yükselmesi de eşlik edince büyük çiftçiler üretim yapamaz hale gelmiş, tarım arazileri boş kalmıştır (Ezer, 2010: 437).

Yaşanan tüm bu olumsuzluklarla mücadele açısından ülke devletçi politikalar benimsemiş, buğday fiyatlarında görülen keskin düşüşler karşısında hükümet, zor durumda kalan çiftçileri korumak için, 1932 yılında 2056 sayılı Buğday Koruma Kanununu çıkarmıştır. Bir ay sonra 13204 sayılı kararname ile Ziraat Bankasına, belirlenen yerlerde buğdayı 5.5 kuruştan satın alma yetkisini vermiştir. Daha sonraları korunmaya, buğdayın yanında diğer hububatların da alınmasıyla bu yetki 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisine (TMO) devredilmiştir (Yavuz, 2000:11). Tarım alanında uygulanan devletçi politikadaki amaç, üretimi arttırmaya ve çiftçiye korumaya yönelik olmuştur (Kemaneci, 2015:37).

1945'li yıllara gelindiğinde patlak veren 2. Dünya Savaşı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sıkıntılı dönemler yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu dönemde elverişsiz iklim koşullarının yaşanmasının yanı sıra savaşın uzaması ve seferberliğin ilan edilmesi ile tarlalar boş kalmış, sosyal ve ekonomik hayat olumsuz etkilenmiş, tarımsal üretimin düşmesi tarımsal ürün fiyatlarında sürekli yükselmeler görülmesine sebep olmuş, bu durum gıda ürünlerinin tedarikini zorlaştırarak kıtlıklara neden olmuştur (Oktar, Varlı:2010). Devlet gıda ihtiyacını karşılamak üzere bazı önlemler almış ürün fiyatlarına narh koymuş, birçok gıda ürünü karaborsaya düşmüş karne uygulaması başlamış ve kanuni düzenlemeler yoğunlaşmıştır (Dernek, 2006:4). İkinci dünya savaşı yıllarında tarım politikasına yönelik müdahaleler artış göstermiş devletçilik anlayışı doruğa ulaşmıştır. İkinci

Dünya Savaşı sırasında aşar vergisinin kaldırılması ile hazinesinin uğradığı gelir kaybını önlemek için Aşar vergisinin değişik açıdan yorumlanması olarak tanımlanan 4 Haziran 1943 tarihinde 4429 sayılı yasa ile kabul edilen toprak mahsulleri vergisi ile tarımsal gelir yeniden mükellefiyet altına alınmış ve varlık vergisi uygulamaya konmuştur. Üç mahsul dönemi uygulanan bu vergi, bütçe gelirlerinin yaklaşık olarak yüzde 8'lik bir kısmını oluşturmuştur. Uygulamada yeterli sonucu vermeyen bu vergi olağanüstü dönemin sonlarına doğru, 23 Ocak 1946 tarihinde 4840 sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır (Şener, 2004:90).

2.Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuzlukların dışında bazı olumlu gelişmelerde yaşanmıştır. Bu gelişmelerden ilki, 1941 yılında topraksız ve az topraklı çiftçi ailelerine (aile başına en çok 200 dönüm olmak üzere) on taksitle Hazine topraklarının dağıtımını öngören 1945 tarihinde 4753 No'lu Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun uygulamaya konulmasıdır. 1945–1973 döneminde yürürlükte kalan bu kanun ile devlete ait olan 2.2 milyon hektar arazi 28 yıl içinde 432.117 aileye dağıtılmıştır (Akman, 2006:49).

2.2.2.1950-1960 Dönemi Tarım Politikaları: Liberalizasyon

1950-1960 arası dönem gerek toplumsal, siyasal ve gerekse ekonomik anlamda bugünün Türkiye'sine kadar uzanan bir dönem özelliği taşımaktadır. Bu dönemde devletçilikten serbest piyasa ekonomisine, laik ideolojiden muhafazakâr değerlerin öne çıkmasına kadar birçok alanda radikal değişim gerçekleşmiştir (Oktar ve Varlı, 2010:6).

DP dönemini 1950-1953 ve 1954-1960 dönemi olmak üzere ikiye ayırabiliriz. İthal ikameci politikaların uygulandığı 1950-1954 dönemi hızlı büyüme dönemi olarak adlandırılırken 1954-1960 döneminde ise daha devletçi ve müdahaleci politikaların uygulandığı dönemdir (Sungur, 2016:2).

Bu dönemde okunan hükümet programında da tarıma ve hayvancılığa önem verileceğinden bahsediliyordu. Menderes, konuyla ilgili konuşmasında tarımın ülke ekonomisi açısından önemini şu şekilde ifade etmiştir: "Tarım, ulusal ekonomimizin temelidir. Bir yandan ulusumuzun beslenme ve giyinme gereksinimini ve sanayimizin hammaddesini sağlar ve diğer yandan ihracatımızın da ana kaynağını oluşturur." Menderes konuşmasının bir diğer bölümünde ise: "Geçen dönemde kısmen kaldırılmış olan Hayvan Vergisi'nin kalan kısmını da 1955 yılında kaldırılmasını önermek suretiyle bu ilkel vergiyi bütünüyle tasfiye etmiş olacağız. Veraset ve İntikal Vergisi de ıslah edeceğimiz vergiler arasına

alınmış bulunmaktadır" sözleriyle hayvancılığa verilecek devlet desteğinin altını çizmekteydi¹ (Baytal, 2007:555).

Bu dönemde hükümet devlet elindeki kaynakları tarım sektörünü geliştirmek amacı ile başta makineleşme hareketi olmak üzere, kredi koşullarının iyileştirilmesi, kooperatifleşme, bitki ve hayvan ırklarının ıslahı gibi, çiftçinin üretimini arttıracak her türlü teşvik ve yardımın yapılmasına ayırmıştır.

Nüfusun büyük bir kısmı tarım ile geçimini sağladığı ve ülke tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip olduğu için Demokrat Parti iktisadi büyümeyi sağlamada öncü sektör olarak tarım sektörünü görmüştür (Takım ve Esen, 2011:10-14). 1947 Marshall Planı çerçevesinde alınan dış yardımlarla tarım finanse edilmiştir. Zaten

¹ Demokrat Parti, 1946 yılında yayınladığı programında tarım sektörü konusundaki görüşlerinden bazıları şu şekilde ifade etmiştir:

MADDE 54 — Ziraat, millî gelirin en geniş kaynağını teşkil ettiğine ve nüfusumuzun yüzde sekseni ziraatla geçindiğine göre, ziraî kalkınmanın memleket kalkınmasının temeli olacağından şüphe yoktur. Bu sebeple, devlet gayretlerini topraktan bol, iyi ve ucuzu mahsul almak hedefinde toplanmasını zaruri görmekteyiz ifadesi ile tarımın ülke ekonomisi açısından taşıdığı büyük öneme ve tarımda verimliliği arttırma yönünde adımlar atılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

MADDE 56 — Ziraatımız, âlet, çift hayvanı, makine ve sair vasıta bakımlarından yoksul olduğu gibi, iyi tohum, ilâç ve sair ihtiyaçları da karşılanmış almaktan uzaktır. Çiftçimizin donatımı işi zirai kalkınmamızın başlıca konusudur. Bundan başka çiftçimizi, işine, yarayacak teknik bilgi ile teçhiz etmeye ve istihşâl metotlarımızı ıslâh ve daha verimli hale getirmeye mecburuz. Bütün bu ihtiyaçları memleket ölçüsünde karşılayacak tedbirlerin süratle alınmasına çalışacağız ifadesi ile çiftçinin mahrum olduğu makine, tohum, ilaç gibi konularda gerekli tedbirlerin alınacağı vurgulanmıştır.

MADDE 57 — Ziraî kredi, istihşâl hacmile mütenasip ve istihşali sür'atle arttırmada esaslı âmil olabilecek miktar ve mahiyette olmalıdır. Bu bakımdan Ziraat Bankasının faaliyeti ve sermayesinin arttırılması meselesi üzerinde önemle durulmak lâzımdır. Ayrıca kooperatifleşme yolu ile kredi varlığına çareler bulunabileceği kanaatindeyiz. Bunun için, kooperatif hareketini hızlandırmaya ve bundan başka da yer yer çiftçiye kredi yapacak mahallî bankalar kurulmasına çalışacağız ifadesi ile çiftçiye kredi temin etmek için ziraat bankasının faaliyetlerinin arttırılacağına ve kooperatifleşme hareketinin hız kazanacağına vurgu yapılmıştır.

MADDE 60 — Hayvancılık, millî gelirden geniş yer tuttuğu gibi, çiftçimizin yardımcısı, büyük bir yurttaş kitlesinin başlıca geçim vasıtası ve en esaslı besin maddelerimizin kaynağı olmak itibarı ile de çok önemlidir. Memleketimiz hayvancılık bakımından geniş imkânlar göstermektedir. Hayvan mevcudunu arttırmak ve cinslerini ıslah etmek yolundaki gayretlerin arttırılmasında maddî fedakârlıklardan kaçınılmaması zaruridir ifadesi ile hayvancılığın çiftçi açısından önemine vurgu yapılmakta ve hayvan sayısını arttırmak için girişimlerde bulunacağına altı çizilmektedir.

MADDE 63 — Devlet, ucuz ve her bölgenin tabiat şartlarına uygun âlet ve yedek parçaları çiftçinin ayağına götürmeli ve bu maksatla memlekette çok geniş sarf yeri olan basit ziraat âletleri sanayinin süratle kurulmasını sağlamalıdır ifadesi ile basit tarımsal aletleri üretmek için yerli sanayinin kurulması gerektiği ifade edilmiştir. (Demokrat Parti Programı, 1946:16-19)

dış yardımlardan faydalanma koşulu olarak sanayiye dayalı büyüme modeli yerine maden sektörüne ve özellikle tarım sektörüne dayalı bir büyüme modeli benimsenmesinin koşul olarak öne sürülmüş olması Türkiye'ye başka seçenek de sunmamıştır. (Taş, 2004:4). Marshall Planı Türkiye Özel Misyonu Başkanı Russel Dorr yaptığı açıklamada ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardımların amacını şöyle ifade etmiştir.

“Türkiye'nin iktisadi program neticesinde çoğalan buğday mahsulü hür dünyanın ordularını ve savunma fabrikaları işçilerini beslemeye yardım edecektir. hür dünyanın kuvvetlenmesi, Türkiye'de istihsalin artmasıyla dostlarına hayati ihtiyaçları olan gıda maddeleri, kömür ve malzeme ihracatıyla elde edilebilir.”

Yukarıdaki sözlerden de anlaşıldığı üzere Türkiye'nin rolü batının temel ihtiyaçlarını karşılama yani tarım ürünleri ihracatçısı olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin uluslar arası işbölümü içerisindeki rolünün tarımsal ürün ihracatçısı olarak belirlenmesi neticesinde, dönemin tüm ekonomi politikaları da bu yönde belirlenmeye başlamıştır. Dış konjonktürün yarattığı avantajlarından faydalanarak, tarım öncelikli bir kalkınma modeli uygulanmaya konulmuş ve ekilebilir tarımsal alanları arttırmak için çeşitli politikalar benimsenmiştir (Oktar, Varlı, 2010:10).

Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'ye verilen rol, İkinci Dünya savaşından çıkan Avrupa'nın yeniden inşa edilmesine yardımcı olmaktı. Bunun içinde Türkiye tarım ürünleri ve madencilik sektöründe adımlar atmalıydı ve böyle de oldu alınan yardımların %60'ı tarım sektöründe kullanıldı (Güler, 2009:174-178). Dört yılı kapsayan Marshall yardımları çerçevesinde 1948-1951 yılları arasında Türkiye'ye 152.5 milyon dolar yardım yapılmıştır (Güler, 2009:103-107).

Alınan yardımların özellikle tarımda mekanizasyonda kullanılması ile birlikte tarım alanları önemli ölçüde genişleme göstermiştir. Ekilen arazi 1950 yılında 9.868.000 hektardan %55 artarak 1960 yılında 15.305.000 hektara ulaşmıştır. Buna paralel olarak üretimde de artış sağlanmıştır. On yıllık bir dönemde üretimde görülen artışa baktığımızda hububat %95, bakliyat %75 oranında artış göstermiştir (Özer, 2014:71-73).

Devlet tarımsal üretimi arttırma yolunda önemli adımlar atmıştır. Krediler, destekleme fiyat politikaları, makineleşme, vergi gibi araçlar vasıtasıyla üretimi ve üreticiyi teşvik etme yolunu seçmiştir (Kemaneci, 2015:49). 1950'li yıllarda yüksek enflasyon sonucunda tarımsal ürün fiyatlarında yaşanan yükselmeler devleti harekete geçirmiştir. Devlet tüketiciyi koruma amaçlı bazı tarımsal ürünlerin fiyatlarına müdahale etmiştir (Kemaneci, 48). Bunun yanında küçük

çiftçilerin tarımsal makinelere sahip olmalarını sağlamak için ziraat bankası kanalıyla tarım kredi imkanları sağlanmıştır. Bu kredi destekleri neticesinde 1949 yılında 337 milyon tl olan kredi tutarı 1960 yılına geldiğimizde yedi kat artış ile 2,392 milyon tl ye yükselmiştir. 1952 yılında tarım makinelerine sahip olan kişiler üzerine yapılan bir araştırma, tarım makinelerine sahip kişilerin %93' ünün makine alımında yaptıkları harcamaların %60'ını kredi vasıtasıyla sağladıklarını ortaya çıkarmıştır (Oktar, Varlı, 2010:13).

Tablo3: Tarım Sektöründeki Mükellefler Tarafından Ödenen Doğrudan Vergilerin Toplam Bütçe Gelirlerindeki Payı

Yıl	Arazi Vergisi (%)	Hayvan Vergisi (%)	Aşar ve Toprak Mahsulleri Vergisi(%)	Nakden Ödenen Yol Vergisi (%)	Toplam (%)
1924	2	3	24	-	29
1926	3	7	-	4	14
1929	2	6	-	4	12
1938	4	5	-	2	11
1944	1	3	5	2	11
1950	1	2	-	1	4
1956	1	2	-	-	3

Kaynak:İnci, 2009:113

Bu dönemde tarım kesimi açısından yapılan vergisel düzenlemelere baktığımızda vergi reformlarının yaşandığını ve tarım sektörünün ekonomi içindeki payını arttırmak için tarım sektörünün önemli ölçüde vergiden muaf tutulduğunu söyleyebiliriz. Yukarıdaki Tablo 3'e baktığımızda, 1950 yılından sonra tarım üzerinden alınan vergi gelirlerinin, bütçe geliri içindeki payının önemli ölçüde azalış gösterdiği görülmektedir. Bu oran 1924 yılında %29 iken 1956 yılına geldiğimizde %3'e gerilemiştir. Bu durumun sebebi, 1950-1960 yıllarında tarım üzerinden alınan vergilerden önemli miktarda feragat edilmesidir (İnci, 2009:113).

Tablo4: 1954-1960 Arası Dönemde Vergi Gelirlerinin Bütçe Gelirleri İçindeki Payı

Yıl	Genel Bütçe Gelirleri (TL)	Vergi Gelirleri (TL)	Bütçe Gelirleri \Vergi Gelirleri	Vergi Gelirleri \GSMH
1954	2,391	1,941	81	12,2
1955	3,148	2,255	72	11,8
1956	3,305	2,587	78	11,7
1957	3,967	3,024	76	10,3
1958	4,822	3,564	74	10,2
1959	6,386	5,053	79	11,6
1960	6,933	5,177	75	11,1

Kaynak: Kemaneci, 2015:57

Tablo 4'e baktığımızda genel bütçe gelirlerinin yıllar itibarıyla artış gösterdiğini ancak üretimi arttırmak amacıyla yapılan vergi reformları sonucunda vergi gelirlerinin bütçe gelirleri içindeki payının ise azalış gösterdiğini söyleyebiliriz. Verginin üretim aşamasında alınması ve devletin maliyetin büyük bir kısmını üstlenmek durumunda kalması bütçe gelirleri içinde vergi gelirlerinin oranı azalmıştır (Kemaneci, 2015:57).

1950-1960 yıllarında uygulanan politikalar sayesinde, araziler tarıma açılmış ve tarımsal üretimde önemli ölçüde artışlar yaşanmıştır. Ekilebilir tarım arazilerinde görülen artışlar sonucunda üretim kayda değer bir ölçüde artmış ve ulusal pazar büyümüştür. Hava koşullarının olumlu seyir izlemesi, savaşın sona ermesi, Marshall yardımları kapsamında tarımda makineleşmenin artması gibi durumlar sonucunda 1947-53 yılları arasında tarımsal üretim yılda % 10'un üzerinde artış göstermiştir (Taş, 2004:8). Ayrıca Kore Savaşının getirdiği yüksek konjonktür (1951-1953) dünya piyasasında hammadde fiyatlarının yükselmesine yol açmış ve pazarları genişletmiştir. Ne var ki, 1953 yılının sonuna gelindiğinde bunların tümü tükenmiş üstelik hava koşulları da tersine dönmüştür (Kanca, 2012:54).

Tablo5: 1950-1960 Döneminde Tarım Sektörünün GSMH içindeki Payı (Sabit Fiyatlarla -Milyon TL)

Yıl	Tarım	GSMH
1950	15761	38506
1951	18876	43446
1952	20666	48621
1953	22461	54091
1954	19335	52480
1955	21235	56642
1956	22296	58428
1957	23737	62995
1958	25909	65844
1959	25985	68521
1960	26591	70869

Kaynak: Takım, 2012:177

1954 yılından itibaren tarımsal üretimde görülen düşüşler tarım sektörünün ekonomi içindeki payının azalmasına sebep olmuş, 1950 yılında tarım sektörünün GSMH içindeki payı yaklaşık olarak %40 iken 1960 yılında bu oran 1954 yılından itibaren tarımsal üretimin düşmesi sebebiyle %37.5'e gerilemiştir. 1950 li yıllarda demokratikleşme hareketi ile başlayan liberal ekonomik politikalar 1960 yılından sonra terk edilmiş, devletin ağırlıkta olduğu planlı ekonomik sisteme geçilmiştir (Takım, 2012:177-178).

1950-1960 döneminde tarım sektörünü kapsama dahil eden vergisel açıdan yapılan düzenlemelere baktığımızda 1950 yılında modern anlamda ilk kez bir gelir vergisinin kabulü aşarın kaldırılmasından sonra yapılan en büyük vergisel düzenlemedir. Kazanç vergisi kaldırılarak gelir vergisi, kurumlar vergisi ve esnaf vergisi yürürlüğe konmuştur (Kirmanoğlu, 1994:63). 1950’li yıllarda tarım sektörü desteklenmiş ve tarımsal kazançlar için vergiden muaf hükümleri uygulanmıştır (İnan, 2010:359). Tarımsal kazançların mükellefiyet dışında tutulması, büyük tepkilere yol açmış özellikle bu tepkiler vergi adaletinin ihlali noktasında yoğunlaşmıştır. 1950’yi takip eden ilk üç yılda, tarım kesiminin görece olarak daha yüksek bir refah düzeyine ulaşması ve bu kesim içinde bazı kimselerin çok yüksek kazançlar elde etmesi söz konusu eleştirilerin en önemli sebebini oluşturmaktaydı. Ancak durum iddia edildiği gibi değildi. 1950-1953 döneminde tarım sektöründe büyük kazanç temin edenlerin yani, gelir vergisi kapsamına alınabilecek büyük çiftçi sayısı 30-40 kişi kadardı (İnci, 2009:123). 1960 askeri darbe akabinde 1961 yılında vergi reform komisyonu oluşturulmuş ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile tarım sektörü gelir vergisi kapsamına alınmıştır (Tüğen, 2).

1961 yılından 1999 yılına kadar Türkiye’de zirai kazanç elde eden mükellefler üç şekilde vergiye tabi tutulmuşlardır. Bunlar; küçük çiftçi muafılığı, götürü gider usulü ve gerçek gider usulüdür. Küçük çiftçiler gelir vergisi kapsamına dahil edilmemiştir. Çiftçinin küçük çiftçi olup olmadığı Gelir Vergisi Kanununun 12. ve 13. Maddelerinde belirtilen işletme büyüklüğü ölçüsü ve yıllık satış tutarı kriterlerine göre belirlenmiştir. Buna göre, işletme büyüklüğü ölçülerini ve satış tutarlarını aşmayanlar ve iki şartı birlikte sağlayanlar, küçük çiftçi sayılmış ve gelir vergisi kapsamına alınmamıştır. Bir yıl içinde elde edilen kazançlardan GVK’nin 53. maddesinde belirlenen hasılat tutarının altında gelir elde eden mükelleflerin vergilendirme şeklinin götürü gider usulüne göre olacağı ifade edilmiştir (Sarı, 2016:54).

3. SONUÇ

Ülkemizde 1960 yılına kadar uygulanan tarım politikalarına baktığımızda genellikle çiftçiyi destekleme yönünde olduğunu görmekteyiz. Cumhuriyetin ilanının ardından çiftçinin beline kambur olan aşar vergisinin kaldırılması ve medeni kanunun kabulü ile çiftçiye toprak mülkiyeti hakkı tanınması çiftçiyi ve tarımsal üretimi desteklemeye yönelik politikalarlardır. Demokrat parti döneminde ise alınan dış yardımların tarımın finansmanında kullanılması ve tarımsal

kazançların vergiden muaf tutulması ile tarıma dayalı bir büyüme modeli benimsenmiştir. Çiftçiye verilen kredilerle, destekleme fiyat politikalarıyla, tarımda makineleşme ve çiftçinin vergiden muaf tutulması şeklindeki vergisel araçlar vasıtasıyla tarımsal üretim ve çiftçi desteklenmiştir. Konuyla ilgili genel ve kapsamlı değerlendirmemiz Türkiye’de Tarım Politikaları ve Vergilendirilmesi 2 başlıklı 2. Kısımın sonuç bölümünde yapılacaktır.

KAYNAKÇA

Akman, M. Türkiye’de 1990 Sonrası Uygulanan Tarım Politikalarının Bütçe Politikaları Çerçevesinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Aracı, B. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Tarım Politikalarında Devlet Çiftliklerinin Rolü Ve Fiziki Mekana Etkisinin İrdelenmesi(Lüleburgaz Sarımsaklı Çiftliği Örneği), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Baytal, Y. “*Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)*”, Ankara Üniversitesi Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. 40, 2007, 545-567.

Dernek, Z. “*Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 1, 2006, 1-12.

Demokrat Parti Programı (1946)

<https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/200805461%20DEMOKRAT%20PARTI%20PROGRAMI%201946/200805461%20DEMOKRAT%20PARTI%20PROGRAMI%201946.pdf>, [Erişim Tarihi:12.09.2015]

Erdoğan, M, R. “*Türkiye’de Tarımın Vergilendirilmesi ve Kalkınma*”, İktisat Fakültesi Mecmuası. 1:4, 1970, 229-253.

Ezer, F. “*1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin Türkiye’ye Etkileri*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1, 2010, 427-442.

Giray, F. Maliye Tarihi. Bursa:Ezgi Yayınları, 2010.

Gökbunar, R & Bursalıoğlu, S. A. “*Aşar Vergisi Uygulamasının Sosyo-Ekonomik Sonuçları, Mali Sosyoloji Üzerine Denemeler*”, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını. 2012.

Güler, Y. Marshall Planı Ve Türkiye’de Marshall Planı’nın Uygulanışı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara

Güneş, H. H & Aydemir, C. “*Türkiye’de Tarım Topraklarının Mülkiyet Yapısı Ve Tarihsel Süreçteki Değişimde Diyarbakır Örneği*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 12, 2005, 74-86.

İnan, M. “*Türkiye’de Kazanç Vergisinden Gelir Ve Kurumlar Vergisine Geçiş Süreci:1946-1960*”, Maliye Dergisi. 158, 2010, 349-364.

İçöz, E. 1980 Sonrası Tarım Politikalarının Sosyo-Ekonomik Etkileri: Özlüce Köyü ve Doğanköy Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2009.

İnci, İ. “*1923-1960 Döneminde Türkiye’de Tarım Faaliyetleri Üzerinden Alınan Vergiler*”, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi. 1, 2009, 109-130.

Kanca,O, C. “*1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo Ekonomik Politikalar*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 19, 2012, 47-63.

Kaya ,D, G & Durgun, A. “*1923–1938 Dönemi Atatürk’ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi Uygulamaları*”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 19, 2009, 233-249.

Kemaneci, A. 1950-1960 Yılları Arası Türkiye’de Tarım Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2015.

Kirmanoglu, H. “*Türkiye’de Vergi Reformları, Siyasal İktidarlar Ve İktisat Politikaları*”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Cumhuriyet’in Yetmişinci Yılı Özel Sayısı. 36, 1994, 56-82.

Oktar, S & Varlı, A. “*Türkiye’de 1950-1954 Döneminde Demokrat Parti’nin Tarım Politikası*”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi. 1, 2010, 1-22.

Özer, S. “*Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları*”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 31, 2014, 61-80.

Sarı, B. Türkiye’de Tarım Kesiminde Vergi Uyumunu, Vergi Bilinci Ve Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi: Malatya Merkez İlçe Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2016

Sungur, Z. “*Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Tarım Politikaları Ve Etkileri*”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 14, 2016, 1-24.

Şener, S. “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Tarım Politikası Arayışları”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 7, 2004, 73-92.

Takım, A & Esen, Ş. Türkiye’de Siyasi Parti Programlarında Ekonomik Görüşler. Ankara:Detay Yayıncılık, 2011.

Takım, A. “Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları Ve Sonuçları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2, 2012, 157-187.

Taş, M. “Menderes Dönemi Ekonomi Politiği ve 1958 İstikrar Programı”, Mevzuat Dergisi. 76, 2004, 1-14.

Tüğen, K (2010). Türkiye’nin ekonomik kalkınma Süreci İçinde Uygulanan Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi, <http://docplayer.biz.tr/5092352-Turkiye-nin-ekonomik-kalkinma-sureci-icinde-uygulanan-vergi-politikalari-ve-degerlendirilmesi.html>, [Erişim Tarihi:10.09.2015]

Varcan, N. Maliye Tarihi. Eskişehir, 1993.

Yavuz, F. “Türkiye’de Tarım Politikası”, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 31, 2000, 9-22.

Yavuz, F. “Türkiye’de Tarım”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayını. 2005, 43-66

01.11.1924 Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin II. Dönem 2.Yasama Yılına Açış Konuşmaları, Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. II, C. 10, S. 1, https://www.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/2d2yy.htm